

Arvind Singhal:

hariduslik meelelahutus muudab tähtsa, kuid igava sõnumi paremini seeditavaks

Neljapäeval **ETV** meediakonverentsil rääkis Ohio ülikooli kommunikatsiooniuringute professor **Arvind Singhal**, kuidas levitada ühiskonnas olulisi teemasid meelelahutuse kaudu – seda **nimetatakse** edutainmentiks (*education* – haridus + *entertainment* – meelelahutus).

— Mida tähendab edutainment?

— Nimetame seda kommunikatsioonistrateegiaks, mida võib kasutada õpetamiseks või sõnumi edastamiseks laiemalt. Lihtsalt sõnades tähendab see sõnumi edastamist läbi meelelahutuse. Edutainmenti strateegia on olemas olnud sellest ajast, kui on olnud lugude rääkijaid. Hea näide on jutud, mida minu vanaema mulle rääkis, lood, millel oli moraal või õppetund.

— Miks on nii parem õppida?

— Me oleme Homo sapiensid, aga oleme ka Homo narransid – jutustavad inimesed. Me saame maailmast aru lugude ja jutustuste kaudu, nii me organiseerime keelt ja mõtteid. Kui keegi räägib loo, siis saan paremini meelde. See hääletab mind kaasa ja ma samastun

ETV-le elitaarne lisakanal? Miks mitte!

Kas avalik-õiguslik ETV peaks minema kaasa üha meelelahustuva meediaruumiga või olema ühendav sild elitaarse lehelugeja ja noore arvutipõlvkonna vahel ehk taaslooma ühiskondlikku sidusust – see dilemma kujunes ETV meediakonverentsi “Saba liputab koera: kas meedial on õigus maailma paremaks muuta” üheks keskseks arutelukohaks. Tegelikku ja virtuaalsuse suhe oli teema, millest rääkisid pea kõik esinejad. Balkani ja Lahe sõja karastusega BBC ajakirjanik Allan Little rääkis konfliktist, millega ta ründereporterina tihti silmitsi seisis. Nii on auditooriumil olemas, millises kontekstis reportaaže nad konfliktikolletest tahavad. Neis ootustes on paigas head ja halvad, võivad kaotajad. Ent tihti avastab reporter, et tegelik olukord ei ole mustvalge ning ta peab langetama valiku, kas rääkida tõtt või rääkida seda, mida inimesed kuulda tahaks. Valitakse nii ja naa – mõni räägib tõtt, mõni toodab tõtt.

mõne seiga või tegelasega selles loos.

— **Kõlab nagu laste õpetamise meetod, aga mis roll on siin meedia?**

— Kui keegi töötab näiteks rahvaterwise alal, siis on meedia kaudu võimalik suhelda. Rääkida näiteks HIV-i vältimisest. Üks võimalus oleks nentida, et see on probleem ning palju inimesi nakatub ja sureb. Teine võimalus on teha näiteks sebiooper, mis räägiks loo HIV-ist. Vaataja õpib diskrimineerimisest, muutustest, tõrjutusest, mida tähendab see abielule, laste saamisele.

— **On inimesed rumalad, et ei saa aru, kui lihtsalt öeldakse?**

— Ma arvan, et inimesed on väga targad, aga neile ei meeldi, kui neid kästakse. Inimloomuses on midagi. Edutainmenti abil on nad vähemalt paremini informeeritud. Nüüd on neil otsuste tegemisel rohkem mõtteainet, valikuid. Hästi töötab see uute käitumisharjumuste puhul ühiskonnas. Kas inimene õppust võtab või ei, see sõltub ikkagi inimesest endast. Edutainment ei ole käskimine, vaid näitamine.

— **Kas reality show'd on siis head, õpetlikud saated?**

— Ma ei arva, et kõik meelelahutus on edutainment. Kui reality show'd kasutada teadlikult mõne sotsiaalse eesmärgi saavutamiseks, siis kutsuksin ma seda edutainmentiks, aga kui me räägime "Survivorist" ja "Big brotherist", siis see on mu jaoks puhas meelelahutus.

— **Kuhu piir tõmmata?**

— Piiri tõmpan haridusliku väärtuse ja sotsiaalse olulisuse juurde. Kui sul on saade, mis kiidab rassismi, siis pole see edutainment, vaid selle vastand. Kui sul on saade, mis kiidab rassilist harmooniat, siis on see minu jaoks edutainment.

— **Tooge näited.**

— Tavaline näide on seriaal "Vaprad ja ilusad". Pealtnäha räägib jutt sellest, kuidas üks inimene magab teisega, teine kolmandaga jne. See pole väga hariv, meelelahutuslik väärtus on sel küll.

Kuid produtsendid kuulsid edutainmenti strateegiat ja otsustasid väga teadlikult paari aasta eest teha loo koostöös HIV-i uurijatega. Seriaali üks tegelane nakatub. Järgmise seitsme kuu jooksul näidatakse, kuidas tema elu kulgeb. Mida see tähendab temale ja tema lähedastele. Teadlikult tehtult on see õpetlik lugu. Ka saate reiting kasvas paar protsenti.

— **Tegijate eesmärk ongi kõrge reitingud, mitte harimine?**

— Seda küll, aga tuleb välja, et sa võid olla edukas ja hariv üheaegselt. Edutainmenti eesmärk on küsida, kas saade peab olema hariv ja igav või hariv ja meelelahutuslik. Nüüd nad tahavad kasvatustööd samuti teha.

— **On teil näiteid riikidest, kes on edutainmenti kasutanud rahva kasvatamiseks?**

— Lõuna-Aafrikas on ühte kõrge reitinguga teleprogrammi aastaid kasutatud HIV-ist rääkimiseks, koduvägivalda vähendamiseks, uute käitumismallide tutvustamiseks. Seebiseriaalis "Soul City" näidati korduvalt üht süžeed: kui mees naist ründas, tulid naabrid

pottide ja pannidega välja ning hakkasid vägivalatseja maja juures nendega kolistama. Pärast oli nii, et kui päriselus tuli ette koduvägivalda, hakkasid naabrid samamoodi väljas pottidega kolistama – vägivalatsejat häbistama.

— **Kas edutainmenti saab kasutada ka inimeste vastu, millal on see ohtlik?**

— Seda võib kasutada iga eesmärgi saavutamiseks. Kuid selle hariv väärtus on napp. Kui keegi kasutab seda mingi seksti ülistamiseks, natsismi, sõja propageerimiseks.

Arvind Singhal

•• Doktor, professor ja presidendi uurimisstipendiaat Ohio ülikooli kommunikatsiooni uuringute koolis, kus ta õpetab ning juhib uuringuid innovatsiooni leviku, muutusteks mobiliseerimise, strateegilise kommunikatsiooni kampaaniate disaini ja elluviimise ning meelelahutuse-hariduse kommunikatsiooni strateegia alal.

•• On kirjutanud või toimetanud seitse raamatut, sh "Organizing for Social Change" (2004), "Entertainment-Education Worldwide: History, Research and Strategies in Action" (2003), üle 70 uurimisartikli väljapaistvates teadusajakirjades, võitnud mitmeid teadusauhindu.

•• On tegutsenud konsultandi,

On selgelt eetilised küljed, mida arvestada. Sõnumi valik – kellele?, miks? – on väga oluline.

— **On teemasid, mis ei ole nii enesestmõistetavad, kuidas neid sõnumeid levitada?**

— Edutainment-programmid töötavad sellepärast, et need on teinud koostöös loovad inimesed ja valdkonna asjatundjad. Raskete teemadega (koduvägivald, abort) saab vaatajatele näidata, millised on eri valikute tagajärjed. Vaataja teeb oma valiku ise, kuid nüüd juha informeeritumalt. •

peakõneleja ja õpitubade juhina mitmetes rahvusvahelistes organisatsioonides (World Bank, UNICEF, UNDP jt) ning korporatsioonides (ProcterGamble, Norsk Tipping jt), ülikoolides (Kopenhaagen, Bergen, Michigan jt) ning mitmete riikide valitsuste nõunikuna (Egiptus, Lesotho jt).

•• On töötanud ülikoolides Californias, Malaisias, Bangkokis ning pidanud loenguid rohkem kui 50 riigis. Tal on bakalaureuse kraad Delhi ülikoolist Indias ning kaks magistrakraadi (Bowling Green State University ja University of Southern California) ning doktorikraad (Annenberg School of Communication) Lõuna-California ülikoolist. www.arvindsinghal.com

Tegelikkuse karikatuurid

Tegelikkuse ja virtuaalsuse konflikt võib avalduda ka teisi. Ukraina professor Georgi Potseptsov rääkis reaalsest objektidest, mis meedia kaudu virtuaalse kujutise saavad. Mida suurem reaalne objekt, seda võimsam kujutis. Ja nii võib ühel hetkel virtuaalne kujutis hakkama elama oma elu ja suunama reaalse objekti tegusid. Mõelge tõsielusarjadele, mis toodavad inimestest tänavalt staarid, kuid kel tekib saatest tavaellu naastes tehiskurvandist lahti saamisega raskusi.

Keskendudes meelelahutusele, ebatavalisusele, prominentsusele, dramaatilisusele ja konfliktisusele, on meedia jätnud tähelepanuta normaalse tegelikkuse. Meedias ruulivad äärmused, keda on tegelikkuses kaduv vähe. Või nagu ütles Marju Lauristin, et talle pakuks palju enam huvi kuulata, mis mõtted on elust mõnel metsamehel kui et mida arwab mõni sile poiss pangandusest. Aga see metsamees ei saa sõna. Lauristin arvas veel, et meie iseolemise jätkusuutlikkus on taandatav kultuuri jätkusuutlikkusele. Ja kultuur on sõltuv meediast, täpsemini selle väärtustest. Selles kontekstis võiks just ETV haarata rahvavalgustuslikku tungal, pakkus professor.

Aga äkki on hilja? Nii võis arvata pärast Allan Martinsoni kuulamist. Ta teatas, et surnud puule kirjutamine teeb oma viimaseid hingetõmbeid ja et telerit vaadatakse selleks, et lülitada aju puhkerežiimile. Peagi on meil igamehe meedia, sest uus meediapõlvkond hakkab digikaamerate ga filmima, riputab salvestatu võrku, laeb üha mugavamate arvutitega teiste klippe alla ja paneb koduarvutis tele-saate kokku ning vaatab seda, millal tahab. Aga ei vaata ETV-d ega loe lehte.

Teleripult ei tähenda valikut

Raadiomees Sulev Valner küsis Martinsonilt vastu, kas ta oleks ka nõus lendama odavlennufirmaga, mil pole lennugraafikuid ja mille juhid on amatöörid? Ega vist. Ja sellepärast ei kao traditsiooniline meedia, ta kohaneb ajaga. Prantslasest professor Michel Mathien lisis, et uue meedia läbipaistvus ja suurem valikuvabadus on müüt.

Raul Rebane arvas, et inimene ise ei teegi valikuid, olgugi et hoiab käes teleripulti. Need valikud on kellegi poolt juba tehtud. Rebase arvates on etteantud valikud täna üha madalama ühise nimetajaga. Eliit (mitte segi ajada pseudo-eliidiga, kes laiutab klantsajakirjades) ei leia endale lugemist-vaatamist. Ja seetõttu soovitas ta teha ETV-le teise ja veelgi elitaarsema kanali ning saata selle rahastamist otustavad poliitikud koolitusele, kus neile õpetatakse, mis asi on ühiskond. Mida poliitikud sellest arvavad, ei saanudki teada. Kultuuriminister Raivo Palmaru istus saalis, aga oli vait. •

Urmet Kook